

Климатична справедливост, пол и енергия

Енергийният сектор обхваща обширна и сложна мрежа от компании, занимаващи се с производството и разпределението на енергия, която е от съществено значение за храненето на икономиката, за производството и транспорта, както и за частните домове. Изгарянето на изкопаеми горива е една от основните причини за изменението на климата. Въпреки тяхната съществена роля в ежедневието, наложително е използването им да бъде постепенно преустановено. Настоящият материал представя кратко въведение в съществуващите взаимовръзки между неравенството между половете и енергийната справедливост, като дава примери за приобщаващи и устойчиви енергийни проекти, както и препоръки.

Енергийните системи се категоризират най-общо според източника на енергия, която използват: невъзобновяеми (изкопаеми горива) и възобновяеми. Като се има предвид огромното въздействие на енергията от изкопаеми горива върху изменението на климата, декарбонизацията на съществуващите системи се очертава като неотложен въпрос. Енергийните системи трябва да преминат към възобновяеми източници, като например вятърна и слънчева енергия. Освен това съществува критична необходимост от намаляване на потреблението на енергия в Глобалния север и осигуряване на по-справедливо разпределение на достъпа до енергия.

През 2015 г. ЕС прие Стратегия за енергиен съюз, чиято цел е да диверсифицира енергийните източници и да насърчи сътрудничеството между държавите от ЕС, като се стреми към вътрешен енергиен пазар и същевременно възприема принципите на Парижкото споразумение за декарбонизация на икономиката (намаляване на емисиите на CO₂). Въпреки споделяната компетентност на ЕС в някои области на енергийната политика съгласно член 194 от ДФЕС обаче всяка държава членка запазва правото си да определя условията за експлоатация на енергийните си ресурси, предпочитанията си по отношение на енергийните източници и

цялостната структура на енергийните доставки. Въпреки че потреблението на енергия от възобновяеми източници нараства всяка година, през 2021 г. по-голямата част от енергията в ЕС е от изкопаеми горива, особено от природен газ, което подчертава продължаващия бавен темп на екологичния преход в Европа.

Има все повече доказателства, че енергийните кризи засягат непропорционално жените и момичетата, включително ЛГБТИК. Въпреки това темата "пол и енергия" остава недостатъчно изследвана. Липсата на интерсекционално и трансформиращо интегриране на въпросите на пола в енергийната политика, нормативната уредба и субсидиите допринася за задълбочаване на неравенството. Признаването и преодоляването на ключовите пресечни точки между пол и енергия, за да се генерират решения за климата, е от първостепенно значение. Става въпрос не само за насърчаване на енергийно ефективни технологии, но и за осигуряване на равнопоставеност при използването на енергията, както и за коренно коригиране на макроикономическите политики, които понастоящем са насочени към неограничено използване на енергията.

Доминиращо положение на мъжете при вземането на енергийни решения: от политиката до дома

Секторът на индустриалното производство на енергия в световен мащаб е исторически доминиран от мъже, като в него са ангажирани 76% по-малко жени, отколкото мъже. В ЕС разликата в заплащането между половете в енергийния сектор е почти 20%, а жените заемат само до 20% от висшите длъжности в някои енергийни подсектори. Данните показват също, че жените са недостатъчно представени на всички нива на вземане на политически решения в световен мащаб, включително в Европейския парламент, което се отразява на способността им да участват във формирането на политики.

В домашната сфера дисбалансът между

половете при вземането на решения е видим и в ежедневието. Например в Германия типичните инвеститори в местни възобновяеми енергийни източници са мъже; имат по-високи доходи, по-високо ниво на образование, силни про-екологични убеждения и обикновено живеят в селски райони. За разлика от тях, жените са склонни да инвестират по-малко в обновяване на дома с възобновяема енергия, не защото не се интересуват от това, а защото се страхуват от разходите, тъй като обикновено имат ограничен разполагаем доход и финансови спестявания. Това показва важността на включването на разнообразните гледни точки на пола, както в енергийния сектор, така и при изготвянето на политиките, за да се гарантира, че съществените нужди на жените са отчетени.

Социалните роли на половете и енергийната бедност: от неплатения труд до нарастващите разходи за гориво

Енергията е в основата на всички икономически дейности, включително на неплатения труд, като например грижите и домакинската работа, които все още се поемат предимно от жените по света. През първата година на пандемията COVID-19 беше изчислено, че жените в ЕС са отделяли 18 часа седмично за готвене и домакинска работа в сравнение с 12 часа за мъжете. Жените в Глобалния юг отделят до 18 часа седмично за събиране на гориво за готвене. Това означава, че жените и момичетата в Глобалния юг са подложени на несигурни условия на здраве и безопасност, когато готвят с токсични и мръсни горива, тъй като са изложени на замърсяване на въздуха в помещенията. Освен това те трябва да изминават дълги разстояния, за да събират биомаса/дърва за огрев, което често ги излага на насилие, основано на пола. За жените в Европа прекарването на повече време у дома означава, че те разчитат повече на отоплението и качеството на въздуха

в помещенията в сравнение с мъжете. Гледната точка на пола в енергийната политика и проектите е от съществено значение за осигуряване на здравословни възможности и достъп до чиста енергия за всички.

Ролите на половете влияят не само върху използването на енергия, но и върху достъпа до нея и достъпността ѝ от финансова гледна точка. "Феминизирането" на енергийната бедност означава да се признае, че жените и момичетата са непропорционално засегнати от енергийната бедност, която представлява недостатъчен достъп до енергия под формата на светлина, топлина и охлаждане. В ЕС различията в доходите между половете са един от факторите, водещи до неравенство в енергийната бедност. Съществуването и мащабът на енергийната бедност обаче са резултат от избора на макроикономическа политика, в която много европейски държави са приватизирали енергийните доставки, въвеждайки пазарни механизми в изчисляването на разходите.

В Европа домакинствата с един родител, ръководени от жени с по-ниски доходи, често се сблъскват с енергийна бедност, а възрастните жени също са изложени на по-голям риск поради по-голямата си продължителност на живота и по-ниските си пенсии. Според оценките през лятото на 2022 г. екстремните горещини в Европа са причинили смъртта на повече от 61 000 души в Европа, повечето от които жени над 80 години. Това показва, че енергийната бедност не е проблем единствено за зимните месеци в Европа, а засяга живота на жените и през лятото, поради което политическите оценки трябва да се правят на тази основа.

Поставяне на феминистки действия в центъра на енергийната справедливост

Понятието енергийна справедливост възникна в отговор на необходимостта от решаване на проблемите на социалната справедливост при достъпа до енергия, нейното използване и изготвянето на политики. Тя се застъпва за глобална енергийна система, която справедливо разпределя както ползите, така и разходите за енергийни услуги, и която осигурява представително и безпристрастно вземане на решения в областта на енергетиката. Феминисткият подход към енергийната справедливост се стреми да предложи

алтернативни перспективи на неолибералните възгледи за енергийните решения, които все още са доминиращи при формирането на европейските политики. Той се застъпва за интерсекционална и неколониялна рамка за премахване на многомерните властови структури и справяне с произтичащите от тях неравенства, като същевременно се преминава към отказ от потребление на изкопаеми горива.

Феминисткият, справедлив преход се стреми да оспори различните възприятия за енергията от различните полове, като признава, че добивът и потреблението на изкопаеми горива често служат за демонстрация на мъжественост, като същевременно носят ползи на капитализма, основаващ се на изкопаеми горива. "Петромъжествеността" се отнася до това как мъжките ценности, като издръжливост, сила и самодостатъчност могат да възпрепятстват прехода към чиста енергия, тъй като този преход може да се разглежда като "слаб" и "женски". Тъй като енергийната индустрия е пряко свързана с токсичната мъжественост, жените и небинарните хора са допълнително маргинализирани в нея.

Създаването на политики продължава да бъде ключов начин за оспорване на настоящата система, но подходите за интегриране на принципа на равнопоставеност на половете остават ограничени и далеч от феминисткия подход. Европейската зелена сделка, договорена през 2020 г. от Европейската комисия, има за цел да постигне климатична неутралност до 2050 г. в ЕС. Това се случва въпреки факта, че една от основните му цели - намаляването на въглеродните емисии - до голяма степен пренебрегва въпросите, свързани с пола и другите интерсекционални съображения. Нещо повече, феминистките призовават за преминаване от нечувствителни по отношение на пола към трансформиращи се според пола политики в контекста на трансформирането на икономическата система на ЕС. Това изисква преосмисляне на Европейската зелена сделка като нещо повече от стратегия за растеж, насочена към увеличаване на брутната вътрешна производителност, а вместо това, приоритизиране на грижата както за хората, така и за планетата.

Препоръки

- ☞ ЕС и държавите членки трябва да преразгледат макроикономическите енергийни политики, като превърнат енергията в разменна стока по отношение на енергийната доставка, основана на енергийна справедливост.
- ☞ ЕС и държавите членки следва да засилят по-широкото участие на женското гражданско общество при разработването и прилагането на стратегии за намаляване на енергийната бедност.
- ☞ Енергийните политики, програми и проекти следва да включват оценки на въздействието върху жените и мъжете, за да се идентифицират потенциалните диференцирани въздействия върху жените, мъжете и лицата с различен от бинарния пол. Това означава да се събират много повече разделени по полов признак данни.

Поглед върху жените в земеделието и устойчивата енергия - АВСТРИЯ и МОЛДОВА

Привличането на жените като активни участници в решенията за възобновяема енергия може да създаде възможности за тяхното лидерство и заетост, особено в селскостопанския сектор. През 2023 г. Австрийската агенция за развитие подкрепя 32 земеделски предприятия, ръководени от жени, като финансира инсталирането на фотоволтаични панели, слънчеви колектори и котли на биомаса. Тези технологии генерират чиста и надеждна електроенергия, затоплят вода и повишават цялостната енергийна ефективност. Тази инициатива не само насърчава внедряването на възобновяема енергия и енергийно ефективни технологии, но и подкрепя икономическата

устойчивост, като привежда бизнеса в съответствие с екологосъобразните земеделски практики. Изчислено е, че в рамките на 32-те проекта с общ капацитет от 518 kW и среден процент на покритие от 50 % от текущите нужди от потребление на енергия, генерираната зелена енергия може да доведе до минимални годишни икономии от 780 000 молдовски леи (40 500 евро). Това допринася за приблизително намаляване на въглеродните емисии със 152 тона годишно.

Co-funded by
the European Union

Автори: Elena Georgiardi (GenderCC), Emma Rainey (WIDE+)

Редактор: Gea Meijers (WIDE+)

Графичен дизайн: Stephanie Höglund (WIDE+)

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техни(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съкращения

ГД: генерални дирекции

ЕС: Европейски съюз

ДФЕС: Договор за функционирането на Европейския съюз

Библиография

Ahrendt, D., Cabrita, J., Clerici, E., Hurley, J., Leončikas, T., Mascherini, M., Riso, S., & Sándor, E. (2020). Living, Working and COVID-19. Eurofound, Publications Office, Luxembourg. <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2020/living-working-and-covid-19>

Cecelski, E. (2023, July 14). The lack of gender targets for clean energy is harming women and girls. SDG Action. <https://sdg-action.org/the-lack-of-gender-targets-for-clean-energy-is-harming-women-and-girls/>

Clancy, F., & Feenstra, M. (2019). Women, Gender Equality and the Energy Transition in the EU. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608867/IPOL_STU\(2019\)608867_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608867/IPOL_STU(2019)608867_EN.pdf)

Daggett, C. (2018). Petro-masculinity: Fossil Fuels and Authoritarian Desire. Millennium, 47(1), 25-44. <https://doi.org/10.1177/0305829818775817>

EIGE. (2017). Energy. https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/energy?language_content_entity=en#:~:text=From%20a%20gender%20and%20human,heating%20and%20indoor%20air%20quality

Enerdata. (2022). Energy crisis: opportunity or threat for EU's energy transition? <https://www.enerdata.net/publications/executive-briefing/energy-transition-impacting-energy-crisis.html>

European Parliament. (2023). Factsheet - Energy Policy: General Principles. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/68/energy-policy-general-principles>

European Parliament. ITRE - Committee Members. <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/itre/home/members>

Kraft, C., Qayum, S., Pröstler, K., & Schuber, C. (2023). Gender Equality and the Sustainable Energy Transition. UN Women and UNIDO, New York and Vienna. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/05/gender-equality-in-the-sustainable-energy-transition>

Kwai, I. (2023). Heat Waves Are Killing Older Women. Are They Also Violating Their Rights? The New York Times. <https://www.nytimes.com/by/isabella-kwai>

Rodrigues, H. (2023). Women in Wind: A Missing Piece of the EU Offshore Renewable Energy Transition. WWF. <https://www.wwf.eu/assets/panda.org/downloads/wwf--women-in-wind-the-missing-piece-of-the-eu-offshore-renewable-energy-transition.pdf>

Sovacool, B.K., Bell, S.B., Daggett, C., Labuski, C., Lennon, M., Naylor, L., Klinger, J., Leonard, K., & Firestone, J. (2023). Pluralizing energy justice: Incorporating feminist, anti-racist, Indigenous, and postcolonial perspectives. Energy Research & Social Science, (97). <https://doi.org/10.1016/j.erss.2023.102996>

United Nations Development Programme. (2024). Global Sustainability Energy Hub: ENERGY AND GENDER EQUALITY. <https://www.undp.org/energy/our-work-areas/energy-and-gender-equality>

UNDP. (2023). 32 agricultural businesses led by women will become more energy-efficient with support from Austria and UNDP. <https://www.undp.org/moldova/press-releases/32-agricultural-businesses-led-women-will-become-more-energy-efficient-support-austria-and-undp>

UN Women. Facts and figures: Women's leadership and political participation. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>

За проекта

"Климатична справедливост и неравенство наполовете" е проект, финансиран от ЕС по програма "Еразъм+", който стартира през декември 2022 г. и ще продължи три години. Проектът се ръководи от WIDE+ и транснационален консорциум от седем водещи партньори, сред които GenderCC, WIDE Австрия, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat и Център за развитие на устойчиви общности. Основната цел е обучаемите да придобият инструменти, знания и методологии за разбиране и преодоляване на критичните връзки между неравенството наполовете и климатичната криза.

Този информационен документ е част от поредица документи, които разглеждат конкретни теми, свързани с връзката между пола и климатичната справедливост. Той включва следните информационни документи:

- Пол и климатична справедливост
- Климатична справедливост, пол и енергия
- Климатична справедливост, пол и ЛГБТИК
- Климатична справедливост, пол и транспорт
- Климатична справедливост, пол и миграция
- Климатична справедливост, пол и екстрактивизъм

Можете да прочетете повече за проекта COPGendered на следния адрес: <https://wideplus.org/copgendered-project/>

